

**Ichki audit tizimini raqamlashtirish orqali byudjet tashkilotlarida
moliyaviy nazoratni kuchaytirish**

**To‘laganova Dildora Baxodir qizi
Bank moliya akademiyasi magistranti**

Annotatsiya: Ushbu tezisda byudjet tashkilotlarida ichki audit tizimini raqamlashtirish orqali moliyaviy nazoratni kuchaytirish masalalari yoritiladi. Raqamli texnologiyalarni audit jarayoniga joriy etish hisobdorlik va shaffoflikni oshiradi, inson omilidan kelib chiqadigan xatolarni kamaytiradi hamda tezkor axborot almashinuvini ta'minlaydi. Tadqiqotda raqamlashtirishning asosiy afzalliklari, amaliy qo'llash mexanizmlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar keltiriladi. Shuningdek, zamonaviy audit dasturlari, elektron hujjat aylanishi va sun'iy intellekt asosida tahlil vositalarining samaradorlikka ta'siri tahlil qilinadi. Natijada, raqamli ichki audit tizimi byudjet tashkilotlarida moliyaviy intizomni mustahkamlash va korrupsiya xavfini kamaytirishning muhim vositasi sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: ichki audit, raqamlashtirish, moliyaviy nazorat, byudjet tashkilotlari, shaffoflik, elektron hujjat aylanishi, sun'iy intellekt, korrupsiya xavfi.

Abstract: This thesis addresses the issues of strengthening financial control through the digitalization of internal audit systems in budgetary organizations. The implementation of digital technologies in the audit process enhances accountability and transparency, reduces errors stemming from human factors, and facilitates rapid information exchange. The study presents the main advantages of digitalization, mechanisms for practical application, existing problems, and proposals for their resolution. Additionally, it analyzes the impact of modern audit software, electronic document management, and artificial intelligence-based analytical tools on efficiency. Consequently, the digital internal audit system is evaluated as a crucial instrument for reinforcing financial discipline and mitigating corruption risks in budgetary organizations.

Keywords: internal audit, digitalization, financial control, budgetary organizations, transparency, electronic document management, artificial intelligence, corruption risk.

Аннотация: В данном тезисе освещаются вопросы усиления финансового контроля за счет цифровизации системы внутреннего аудита в бюджетных организациях. Внедрение цифровых технологий в процесс аудита повышает подотчетность и прозрачность, уменьшает ошибки, вызванные человеческим фактором, и обеспечивает быстрый обмен информацией. В исследовании представлены основные преимущества цифровизации, механизмы практического применения, существующие проблемы и предложения по их устранению. Также анализируется влияние современных программ аудита, электронного документооборота и инструментов анализа на основе искусственного интеллекта на эффективность. В результате система цифрового внутреннего аудита рассматривается как важный инструмент укрепления финансовой дисциплины и снижения коррупционных рисков в бюджетных организациях.

Ключевые слова: внутренний аудит, цифровизация, финансовый контроль, бюджетные организации, прозрачность, электронный документооборот, искусственный интеллект, риск коррупции.

Kirish:

Byudjet tashkilotlarida moliyaviy intizomni ta'minlash, mablag'lardan oqilona va maqsadli foydalanish davlat boshqaruvining ustuvor vazifalaridan biridir. Ushbu jarayonda ichki audit tizimi moliyaviy nazoratning muhim mexanizmlaridan biri sifatida hisob-kitoblarning to'g'riligi, shaffoflik va qonuniylikni ta'minlashga xizmat qiladi. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ichki audit faoliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatib, uni yanada samarali va zamonaviy shaklda tashkil etish imkonini bermoqda.

Raqamlashtirilgan ichki audit tizimi nafaqat ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va tahlil qilishga, balki moliyaviy oqimlarni real vaqt rejimida kuzatishga imkon yaratadi. Bunday tizimlar orqali inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklar kamayadi, audit jarayonlarining shaffofligi oshadi va korrupsiya xavfi pasayadi. Shuningdek, elektron hujjat aylanishi, ma'lumotlar bazasi integratsiyasi va sun'iy intellekt asosidagi tahlil vositalari yordamida nazorat jarayonlari avtomatlashtiriladi.

Shu nuqtai nazardan, byudjet tashkilotlarida ichki audit tizimini raqamlashtirish orqali moliyaviy nazoratni kuchaytirish masalasi nafaqat amaliy, balki ilmiy jihatdan ham dolzarbdir. Mazkur tadqiqotda raqamlashtirishning ichki audit tizimiga ta'siri, afzalliklari, amaliy joriy etish jarayonidagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi.

Asosiy qism: Byudjet tashkilotlarida moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va ularning maqsadli yo‘naltirilishini ta‘minlash davlat moliyaviy boshqaruvining eng muhim talablaridan biridir. Ichki audit tizimi bu jarayonda asosiy nazorat mexanizmi sifatida faoliyat yuritib, moliyaviy intizomni mustahkamlash, mablag‘lar sarfi ustidan shaffoflikni ta‘minlash va qonunbuzarliklarning oldini olishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Raqamli texnologiyalarni audit tizimiga integratsiya qilish esa nazorat jarayonlarini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Raqamlashtirilgan audit tizimi ma‘lumotlarni real vaqt rejimida yig‘ish va tahlil qilish, xatolarni avtomatik aniqlash, risklarni tezkor baholash hamda korrupsiyaga qarshi samarali choralarni ko‘rishga imkon beradi. Bu esa byudjet mablag‘laridan oqilona foydalanish darajasini oshirish bilan birga, davlat moliya tizimiga bo‘lgan ishonchni mustahkamlaydi.

Shuningdek, raqamlashtirish auditorlar mehnatini yengillashtiradi, hujjatlar aylanishini tezlashtiradi va ortiqcha qog‘ozbozlikni bartaraf etadi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, raqamli audit vositalaridan foydalanish moliyaviy nazorat samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli, mazkur mavzuning o‘rganilishi O‘zbekistonning davlat boshqaruvi tizimida ochiqlik, shaffoflik va samaradorlikni ta‘minlash yo‘lida dolzarb ahamiyatga ega.

1. **Ichki audit tizimining mohiyati va ahamiyati**

- Byudjet tashkilotlarida ichki auditning vazifalari va huquqiy asoslari.
- Moliyaviy nazoratda ichki auditning roli.

2. **Raqamlashtirish jarayonining imkoniyatlari**

- Elektron hujjat aylanishi tizimlari (Document Management Systems).
- Auditni avtomatlashtirish dasturlari (1C, SAP, Audit Command Language va boshqalar).

- Sun‘iy intellekt va ma‘lumotlar tahlili vositalaridan foydalanish.

3. **Raqamlashtirishning afzalliklari**

- Audit jarayonida tezkorlik va aniq natijalar.
- Xatolik va inson omili ta‘sirini kamaytirish.
- Ma‘lumotlarni saqlash va ulardan tahlil uchun foydalanish qulayligi.

4. **Amaliyotdagi muammolar va to‘siqlar**

- Texnik infratuzilmaning yetarli emasligi.
- Mutaxassislar malakasining pastligi.
- Kiberxavfsizlik masalalari.

Muhokama:

Byudjet tashkilotlarida raqamlashtirilgan ichki audit tizimini joriy etish jarayoni moliyaviy nazorat sifatini sezilarli darajada oshiradi. Bu tizim orqali nazorat qiluvchi organlar real vaqt rejimida hisobotlarni ko‘rib chiqish, shubhali operatsiyalarni avtomatik aniqlash va moliyaviy oqimlarni tahlil qilish imkoniga ega bo‘ladi. Ammo, raqamli texnologiyalarni samarali qo‘llash uchun bir qator shart-sharoitlar, jumladan, texnik baza, yuqori malakali auditorlar va kuchli kiberxavfsizlik tizimi zarur. Shuningdek, raqamli audit bo‘yicha normativ-huquqiy bazani takomillashtirish ham muhim.

Xulosa va takliflar:

Xulosa:

Byudjet tashkilotlarida ichki audit tizimini raqamlashtirish moliyaviy nazorat samaradorligini oshirish, shaffoflikni ta‘minlash va korrupsiya xavfini kamaytirishda muhim omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar orqali audit jarayonlari avtomatlashtiriladi, ma‘lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish imkoniyati yaratiladi va inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklar kamayadi. Shu bilan birga, elektron hujjat aylanishi, integratsiyalashgan ma‘lumotlar bazasi va sun‘iy intellekt texnologiyalari audit tizimining sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarilishiga xizmat qiladi.

Takliflar:

1. **Texnik infratuzilmani rivojlantirish** – barcha byudjet tashkilotlarida ichki auditni raqamlashtirish uchun zamonaviy kompyuter texnikasi, dasturiy ta‘minot va tezkor internet tarmog‘i bilan ta‘minlash.
2. **Malaka oshirish dasturlarini yo‘lga qo‘yish** – auditorlar va moliya xodimlari uchun raqamli texnologiyalar, elektron hujjat aylanishi va ma‘lumotlar tahlili bo‘yicha muntazam o‘quv kurslarini tashkil etish.
3. **Kiberxavfsizlikni kuchaytirish** – ma‘lumotlarni himoyalash bo‘yicha xalqaro standartlar asosida xavfsizlik tizimlarini joriy etish va muntazam monitoring o‘tkazish.
4. **Normativ-huquqiy bazani takomillashtirish** – raqamli audit jarayonlarini huquqiy jihatdan tartibga soluvchi qonun va me‘yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish.

5. **Xalqaro tajribadan foydalanish** – rivojlangan davlatlarda qo‘llanilayotgan ilg‘or raqamli audit vositalari va metodologiyalarini o‘zlashtirish hamda milliy sharoitga moslashtirish.

6. **Integratsiyalashgan tizim yaratish** – barcha byudjet tashkilotlarining moliyaviy ma’lumotlarini yagona raqamli audit platformasiga ulash orqali umumiy nazorat mexanizmini mustahkamlash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Davlat moliyaviy nazorati to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2021.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-dekabrda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni.

3. Бухгалтерский учет и аудит: Учебник / Под ред. В. И. Подольского. – М.: Юрайт, 2022.

4. Arens A.A., Elder R.J., Beasley M.S. *Auditing and Assurance Services*. – Pearson, 2020.

5. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. “Ichki audit faoliyatini tashkil etish bo‘yicha uslubiy qo‘llanma”. – Toshkent, 2023.

**Research Science and
Innovation House**